

סנהדרין ה

משה שווערד

1. טור חו"מ סימן ג

(א) אין ב"ד בפחות מג' וכל ג' נקראים ב"ד ואפילו הדיוטות וכתב הרמ"ה דוקא דגמירי דינא אע"פ דלא סבירי (ס"א סמיכי) ויראה מדבריו דבעי שלשתם גמירי אבל א"א הרא"ש ז"ל כתב בג' אי אפשר דלית בהו חד דגמיר ששמע או קרא בספרים ויודע סברות בדינין אבל אם לית בהו חד דגמיר פסולים לדינא:

2. רש"י על סנהדרין דף ה/א

דן אפילו ביחיד – [1] דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט, וקסבר אין כאן עירוב פרשיות:

3. תוספות מסכת סנהדרין דף ה עמוד א ד"ה ואם היה

ואם היה מומחה לרבים כו' - ... [2] לכך נ"ל דאפי' למאן דבעי ג' מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפי' יחידי ...

4. מאירי על סנהדרין דף ה/א

ואם היה מומחה לרבים כגון שיש לו שתי מדרגות בידיעה והוא שכבר למד בכדי צרכו ושיש לו חריפות ודעת צלול ופלפול מיושר להבחין בין הדברים ולהביאם במצדק והוא שנקרא כאן דגמירנא וסבירנא וכן שנתנסה ונבחן בבקיות דינין דן אפי' ביחידי מדברי סופרים שכל כיצא בזה כשלשה הדיוטות הוא בכל מקום ... גדולי המחברים כתבו שאע"פ שהוא דן ביחיד אין ההודאה בפניו קרויה הודאה בבית דין אפילו היה סמוך ושלשה אפילו הדיוטות הודאתם קרויה הודאה בבית דין והכופר בפניהם ואח"כ באו עדים הוחזק כפרן ואינו חוזר וטוען וגדולי הנשיאים שבבבלינונה כתבו שאע"פ שיחיד מומחה יכול לדון אם כפר האחד במה שהודה לו צריך הוא לעדות ואין עדות המומחה אלא כעד אחד ומתוך כך ראוי שלא לדון ביחידי או שיזמין עדים בטענותיהם ומומחה זה י"א דווקא בששלמו לו ארבעים ואינו כן שהרי כל ימיו של רבה לא היו אלא ארבעים שנה וישב מהם עשרים ושנים בראש וכן ר' אלעזר בן עזריה נתמנה נשיא בן שמנה עשרה שנה:

5. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי. ... ומעתה יש לנו ג' מיני מומחין. מומחה הסמוך הנקרא אלהים וזה דיין של תורה. ומומחה הבקי בדינין שהוא מומח' לרבים המוזכר הנה אף על פי שאינו סמוך. ומומחה לרבים אף על פי שאינו סמוך שנטל רשות...

6. שערים מצויינים בהלכה

דף ה. ואם היתה מומחה לרבים דן אפילו יחידי. עי' בתוס' שפירשו דמומחה לרבים היינו גמיר וסביר. ועי' בחי' הר"ן שהביא כמה פירושים בענין זה. ולענ"ד אפשר לפרש דרבים מחזיקים אותו למומחה והוא חשוב להם, ועי' כזה במס' נדרים (כו:) והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, ופירשו רש"י והרשב"א [מובא במ"מ מכירה פ"א הי"ג] דהיינו מומחה לרבים. ועי' מה שכתבנו במס' ב"ב (קסח. ד"ה ואין הלכה כר"י). ועי' בתוס' הרא"ש בשם רב שרירא גאון בזה"ל, דיין מומחה שהוא מנוסה לרבים וחכמתו גלויה ומפורסמת לרבים.

7. תוספות מסכת סנהדרין דף ה עמוד א ד"ה דן אפי'

דן אפי' יחידי - ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עילוייה אפי' שאינו מומחה נמי ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ...

8. טור חו"מ סימן ג

(ח) כתב הרמב"ם אע"פ שיחיד מומחה או מי שנטל רשות מב"ד הגדול מותר לדון יחיד מ"מ אינו חשוב ב"ד להיות הודאה שבפניו כמודה בב"ד אפילו הוא סמוך אבל ג' הדיוטות ההודאה לפניהם חשובה כלפני ב"ד וכן הכופר בפניהם ואח"כ באו עדים חשוב כפרן ומדברי א"א ז"ל יראה שאין חילוק בין יחיד מומחה לג' הדיוטות לכל דבר:

9. שו"ע חו"מ סימן ג - בכמה דיינים דנין:

(א) אין בית דין פחות משלשה. וכל שלשה נקראים בית דין, אפילו הדיוטות; (דאי איפשר דלית בהו חד דיוודע סברות בדינים...

(ב) פחות משלשה, אין דיניהם דין, אפילו לא טעו, אלא א"כ קבלום בעלי דינים או שהוא מומחה לרבים. (ובזמן הזה אין דנין דין מומחה לרבים שידון ביחידי בעל כרחו של אדם) (מהרי"ו סימן קמ"ז)...

(ג) אעפ"י שיחיד מומחה לרבים מותר לו לדון יחידי, מצות חכמים שיושיב עמו אחרים:

10. רש"י על סנהדרין דף ה/א

אי קבלוך עלייהו – [I] לגמרי, לילך אחריו אם לדין אם לטעות, ולא יתבעוך לא תשלם:

11. חדושי הר"ן מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלם זו היא גרסת הספרים. ופי' רש"י ז... ולא מחזור שאם קבלו טעות צריכא למימר שאינו משלם. ועוד דהיכי מוכחים מינ' דדיניה דינא דילמא שאני הכא שקבלו עליהם כדין תורה אלא שלא קבלו עליהם טעותו וכשקבלו עליהם דינו אינו חידוש אם הוא כשר שאף ההדיט שאינו מומחה כלל דינו דין כשקבלו עליהם את דינו וכדאמרין לקמן הב"ע דקבלוהו עלייהו. [2] אלא ודאי הכי עיקר הפירוש אי קבלוך עלייהו סתם פטור מן התשלומין מאחר שהוא מומחה וקבלו עליהם בעלי דינים הרי הוא כאלו נקט רשותא מריש גלותא ופטור מתשלומין ודין הוא שהרשות שנותנין לו בעלי הדין על עצמן עומדת לו במקום נטילת רשות מריש גלותא לכל העולם שהם שליטים על עצמן כמו ריש גלותא על כל ישראל. ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים

אחר שטעית ולא נטלת רשות מריש גלותא. ואם תאמר הא אמרין לקמן דאמרו ליה דיינת לנו דין תורה ואפילו הכי משלם מביתו ואמאי הא קבלוהו עלייהו. אינה קושיא דההיא כשאינו מומחה מיירי וכדתיבנא לעיל ולפיכך צריך הוא לקבלתן אלא שקבלתן אינו מועלת לו שיפטר מן התשלומין. והגאונים ז"ל גרסו.

12. מרגליות הים

אליהם ג' ושפטי בין איש ובין רעהו. וכן גבי דבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל כתיב (שפטים ד' ה) והיא יושבת תחת תומר דבורה ויעלו אליה בני ישראל למשפט. שכיון שהיא לא תורה אחרים רק יושבת תחת תמרה והם מעצמם ומרצונם באו לפניה גם היא כשירה לדון. וע' ים של שלמה יבמות גבי גר אם ידעו שהוא גר וקבלוהו יכול לדון דיני ממונות ורק אם לא ידעו שהוא גר אז אף שבאו מעצמם לא הוי קבלה עיי"ש. והנה דבורה ע"כ שרק ד"מ דנה דאלו ד"נ הרי בעי כ"ג, וכיון שידעו שהיא אשה ועכ"ז באו לפניה הוי שפיר קבלה, ולא נחשבה כדיין קבוע רק שכל אחד שעלה כאלו קיבל אותה לדינו ולא בכפיה והוי כל משפט כשהוא לעצמו כבאקראי ואין בזה משום שימה לשררה, דמי שאינו יכול לכוף לבוא לפניו אינו בכלל שורר, ועמש"כ לק' ל"ו ב בדי"ה אין

13. תוספות מסכת סנהדרין דף ה עמוד א ד"ה כגון אנא

כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי - והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקדוש ברוך הוא [1] עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו' היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן [2] אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה.

14. טור חו"מ סימן ג

(ט) [3] וכתב עוד הרמב"ם אע"פ שיחיד שנטל רשות מותר לו לדון מצות חכמים היא שיושיב אחר עמו שאמרו ואל תהי דן יחיד:

15. דבר יעקב מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

ג. רמב"ם בפיה"מ [אבות ד - ח] מתרץ שיחיד יכול לדון אלא שאין זה מדרך המוסר.
ד. המאירי [אבות] מתרץ שכוונת המשנה שדיין לא יהיה רגיל לדון ביחיד.
ה. ר' יונה בפירושו לאבות ורע"ב מתרצים שמידת חסידות היא לא לדון ביחיד.
ו. עוד מתרץ ר' יונה דכוונת המשנה ליחיד שאינו מומחה. הר"ן דוחה תירוץ זה מהא דקתני במשנה שם שאין דן יחיד אלא אחד, ולא קתני אלא מומחה.

16. רש"י על סנהדרין דף ה/א

שרודים את העם – [1] שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס:

17. תוספות מסכת סנהדרין דף ה עמוד א ד"ה דהכא שבט

דהכא שבט והתם מחוקק - משמע דשבט עדיף והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל מבבל לא"י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוונתיהו ואומר רבינו תם דה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי דאירא דא"י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט [2] שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי.

18. העמק דבר על בראשית פרק מט פסוק י

(י) לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. ידוע מה שדרשו חז"ל בסנהדרין ד"ה שבט זה ריש גולה שבבבל שרודה את העם במקל. והוא שבט כמשמעו. ומחוקק אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים הביאור ע"ז דמחוקק משמעו המחזק חדושים בתורה ומחזק בעיונו. וזה א"א כ"א באמצעות תלמידים כדאי' בתענית פ"א דאר"ח הרבה למדתי מרבתי כו' ומתלמידי יותר מכולם. והמשילו שם עוד כעץ קטן שמדליק את הגדול כך תלמיד מסייע להרב לעמוד על עיקרי ההלכה. והפי' מבין רגליו. היינו מבין רגליו של המחוקק (וכן פי' הספורנו לפי דרכו) ומשום שהי' המנהג לפניו שהרב הי' יושב על הספסל והתלמידים דנים לפניו על הקרקע כדאיתא בב"מ דפ"ד דכי הווי יתבי כו' יתבי קמיהו ראב"ש ורבי ארעא מקשו ומפרקו. ובסנהדרין ד"ז ב' דן לפניו בקרקע. וא"כ התלמידים יושבו בין רגליו של הרב וזהו הביאור שלא יסור מיהודה מחוקק מבין רגליו היינו ראשי ישיבות שלומדים תורה עם תלמידים היושבים בין רגליהם:

19. מרומי שדה מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

שם. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל. פי' מבין רגליו של המחוקק, היינו ראש ישיבה שהוא מחוקק ומחדש באמצעות התלמידים היושבים בארץ, כדאי' במס' ב"מ פ' הפועלים דף פ"ד:

20. שערים מצויינים בהלכה

אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים.
כתב בתשו' חתם סופר (או"ח סי' יב)
בביאור דברי המג"א (או"ח סי' נג ס"ק לג)
בשם הרמ"ע מפאנו, דכתר מלכות וכתר כהונה
ירושה הן, אבל לא כתת תורה, ומעולם לא
הורישו כתת תורה לבניהם אלא מהלל הזקן
ואילך, ולא משום כתת תורה אלא משום
דהמלכות בישראל היה מלכות הורדוס עבדא
בישא, לכן ראו חז"ל להשלים כתת המלכות
ע"י נשיאי התורה שהיה אז הלל הזקן, והוא
מזרע דוד המלך ע"ה, והורישו כתתם לבניהם
מטעם שלטונות מלוכה, לא מטעם התורה

וההוראה, ולפ"ז הא דתני הכא דבני בניו של
הלל לומדי תורה ברבים, היינו מטעם
שלטונות. וע"ע בדברינו במס' כתובות (קג:
ד"ה ביראת חטא).

21. שעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

רנב) בגדר הפטור ע"י נטילת רשות

והנה בעיקר הא דבעינן נטילת רשות כדי לפטור, הביא בר"ן (ד"ה יורה יורה), ב' שיטות, אי זהו אף בדבר שיש לו דין דיין מה"ת, דאפ"ה כדי לפטור בעינן דין רשות דוקא. או דכל הרשות דבעינן היינו דוקא בדבר שאינו דיין מה"ת, רק ע"י הפקר ב"ד, דע"ז בעינן רשות ופטור מלשלם, אבל בדבר שהוא דיין מן התורה, הרי הוא פטור מלשלם אף בלא רשות ע"ש.

ולכאורה המחלוקת הוא בגדר הפטור ע"י רשות מריש גלותא.

דלדיעה - הראשונה דאף בדבר שהוא דיין מה"ת, בעינן רשות לפטור, ס"ל דהרשות הוי רק דממנה להיות דיין לדון, ושוב ממילא עי"ז נחשב אנוס ופטור. דבלא - רשות אינו אנוס, דאע"פ שיודע הדין, לא היה לו לפסוק לו, וחייב לשלם, ודוקא ע"י רשות שממנה להיות דיין, וחייב לדון, הוי אנוס ופטור. ולפי"ז אין צריך לכח של הפקר ב"ד הפקר, להיות פטור מלשלם, כי אם מחמת שהוא דיין ואנוס וממילא פטור.

אבל דעה השניה ס"ל דהרשות בעינן רק לאינו דיין, דדיין שהוא דיין מה"ת, פטור אף בלא רשות, והרשות הוי לעשות מי שאינו דיין לדיין, וא"כ בעינן לדין הפקר ב"ד הפקר, ובאמת הוא מדויק כן בר"ן, דרק אח"כ בדיעה השניה, הזכיר הפקר ב"ד הפקר וכמ"ש. ולכאורה נחלקו בזה ג"כ הרא"ש והרמב"ם.

דהרא"ש כתב, דמשמע דרשות דריש גלותא מהני אף ליחיד שאינו מומחה. אבל הרמב"ם (פ"ו מסנהדרין ה"ב) כתב, דאם היה הדיין מומחה ונוטל רשות מראש גלותא, פטור מלשלם.

דמשמע דרשות מהני דוקא ליחיד מומחה.

ולכאורה פליגי כנ"ל, דהרא"ש סובר דרשות הוי מדין כח דריש גלותא דהפקר ב"ד הפקר, ומשו"ה מהני אף לאינו מומחה. משא"כ להרמב"ם דין רשות הוי רק מינוי להיות דיין, דעי"ז חייב הוא לדון ונחשב אנוס עי"ז, [ולא דעושיהו דיין], ולכן דוקא במומחה [שיש לו כבר דין דיין], מהני רשות למנותו דיין שיפטור מלשלם.

22. רמב"ן על בראשית פרק מט פסוק י

(י) לא יסור שבט מיהודה אין ענינו שלא יסור לעולם... אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקחת כל העמים לעשות בכולם כרצונו, וזהו המשיח, כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקחת העמים...

ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מ"א יא לט) וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח ד) הם המליכו ולא ממני:

וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג:) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום:

ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו (במדבר יח ז) תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם, ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה':

23. דף על הדף מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

בגמ': לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט, י) אלו בני הלל נשיאי א"י ומחוקק וכו' אלו ריש גלותא בבבל.

וכתבו התוס' (שם ד"ה דהכא שבט) בשם הירושלמי דנשיאי א"י היו רק מצד הנקבות, זרעא דדוד ע"ש.

וכתב הגאון ר' יהונתן איבשיץ ז"ל בספרו יערות דבש ח"ב דרוש יז) ליישב קושיית הראשונים, איך לא חששו החשמונאים על מש"כ "לא יסור שבט מיהודה", ואיך מלכו על בני"י, וכתב שם, די"ל

שהחשמונאים לא חששו למלוך, מאחר שמצד אמם היו מיוחסים לשבט יהודה, ואם כן כבר לא עוברים על איסור "לא יסור שבט מיהודה", וכדברי התוס' הנ"ל בשם הירושלמי.

ולפי זה אף שהוא רק מצד אם מיהודה, קרינן ביה שבט מיהודה, וכן היו בני בניו של הלל. וידוע כי כל הכהנים הם שלשלת אהרן, ואשתו של אהרן היתה אחות נחשון משבט יהודה ולכך לא חששו צדיקי חשמונאי בזה כי הם מצד אמם מיהודה קרינן ביה שבט יהודה כמו בני הלל. וכן חז"ל לא חששו להעמיד את רבי אלעזר בן עזריה במקום ר"ג, כי היותו כהן עשירי לעזרא הוא מצד אם מיהודה כמו זרע הלל".

24. דבר יעקב מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

טז] רד"ה שבט - לשון שררה ויש להן רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר - הדבר אברהם [ח"א סימן א - ה] מדייק מרש"י ושאר הראשונים אצלנו [הר"ן, ר' יונה והנ"י] דדין הפקר ב"ד אינו מצד דין הוראה שיש לב"ד, אלא מצד הדין שררה שיש לב"ד.

ומקשה הדב"א מדברי הרמב"ם [מלכים ג - ח] שכתב, שמלך אינו יכול להפקיר ממון לצרכו, ואם תפס הוי גזל, ואם נאמר שדין הפקר ב"ד הוי מדין שררה, א"כ כ"ש שמלך יכול להפקיר מדין שררה. ומתרץ שדוקא לעצמו המלך אינו יכול להפקיר [וזה נלמד מאחאב שהיה אסור לו לקחת את שדה נבות], אבל לצרכי הציבור יכול להפקיר כמו שהב"ד יכולים.

25. שערים מצויינים בהלכה

ו' רב מר' חייא ור' חייא מרבי. מבואר מכאן דרב נטל רשות מר' חייא, אבל בסמוך משמע דרבי סמך לרב ולא ר' חייא, דאמר' לקמן כי הוה נחית רב לבבל, א"ל ר' חייא לרבי בן אחותי יורד לבבל יורה יורה כו', ובחמרא וחיי מפרש, דשמא בתחילה סמך אותו ר' חייא ואח"כ כשרצה לרדת לבבל, משום כבודו של רבי רצה שיסמכנו. וצ"ע מדברי התוס' (ד"ה נקיטנא) שכתבו על רב שמא היה בעירו של רבי, ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי, וא"כ איך אפשר לומר דר' חייא סמך אותו. שוב ראיתי בחי' רבינו יונה שמפרש, שמא ר' חייא נטל רשות מרבי שיכול ליתן רשות לרב, וה"נ רב נקט רשות מרב חייא שיכול לתת רשות לאבא מארי. ועי' מה שכתבנו במאמר הקודם בשם הריב"ש, דלפי דבריו לא קשה מידי.

26. שערים מצויינים בהלכה

כתב הרמב"ם (בכורות פ"א ה"ח) מצות בכורות נוהגת בארץ ובחו"ל. ובכסף משנה הביא דבהרבה ספרי הרמב"ם היה גירסא מוטעת ונכתב שם דאינה נוהגת בחו"ל, וגירסא זו נודמנה להראב"ד והרשב"א והר"ן ועפ"ז השיגו עליו. ועי' בתשרי הרשב"א (ח"א סוס"י שלא) שהביא ראיה מכאן דנחת רב לבבל, וא"ל רבי יתיר בכורות אל יתיר, והרי מזה דנוהג גם בחו"ל. ועי' בב"י (יו"ד סי' שו) שהביא דברי הרשב"א. ובשו"ע (שם ס"א) פסק נמי דנוהגת בחו"ל. ועי' במנ"ח (מצוה

27. שו"ע יו"ד סימן שו - דין בכור בהמה טהורה באיזה זמן ובאיזה מקום נוהג:

(א) בכור בהמה טהורה נוהג בזכרים ולא בנקבות. ונוהג אפילו שלא בזמן הבית, בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומצוה להקדישו ולומר: הרי זה קודש, שנאמר: תקדיש לה' אלקיך (דברים טו, יט) ואם לא הקדישו, מתקדש מאליו מרחם. (נותנין אותו לכהן, ולא לכהנת) (טור):

28. ערוך לגר מסכת סנהדרין דף ה עמוד ב

בגמרא והאמר רב י"ח חדשים. ק"ק דלמא היה זה אחר שנסמך מרבי וכיון דלא נתן לו רבי רשות להתיר בכורות מדלא בקיאי במומי הלך אצל הרועה. וי"ל דמדקאמר גדלתי אצל הרועה ולא אמר ישבתי או שהיתי משמע שאז עדיין קטן היה שעליו שייך לשון גידול:

29. דף על הדף מסכת סנהדרין דף ה עמוד ב

בגמ': אמר רב י"ח חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר וכו'. ויעונו' בספר "תורת הבית" לרבינו החפץ חיים זצ"ל (פרק ז') שהאריך במעלת "לימוד התורה" וכתב וז"ל, לך נא וראה גודל יגיעתם לתורה, שאפי' להשיג איזה פרט קטן שנחסר להם היו מתרצים להתבזות ב"תכלית הביזיון" - ואך כדי להשיג הפרט ההוא, וכדאי' בגמ' אמר רב י"ח חדשים גדלתי אצל רועה בקר כדי לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר. הרי שאפי' בשביל ידיעה קטנה היה מתרצה להתבזות ולדור אצל אנשים פחותים משך זמן רב, שאפי' לשאר בני אדם היה דבר זה "בזיון גדול" וכ"ש לאיש רום המעלה כרב, אכן בשביל חביבות התורה היה מתרצה על הכל וכו', עכ"ל רבינו החפץ חיים בתוה"ב, יעו"ש.

30. שערים מצויינים בהלכה

ושרי מומי דלא ידעי אינשי. פרש"י דאינו ניכר לרבים שהוא מום. כתב הרמ"א (יו"ד סי' רמב ס"י) יש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור. ובבאר הגולה ציין להגה' מיימוני' (ת"ת פ"ה אות ו) שהראה מקור לדין זה מגמ' דהכא. וכ"כ בביאור הגר"א (שם ס"ק כא).

31. שערים מצויינים בהלכה

והוא מי ביצים דרש להו, ואינהו סבור מי בצעים קאמר. כעין זה מצינו במס'

כתב המג"א (או"ח סי' קנו) בשם היש"ש (ב"ק פ"ד סי' יא) שלא יאמר ביצים אלא ביעים כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו. ובא"י הים (ריש מס' ביצה) דחה דבריו מכאן, דאי אמר ביעים ליכא למיטעי. ובתפא"י (שם) כתב דלכן הנהיגו לומר ביעים כדי שלא לטעות בבצעים. ובאמרי אמת כתב דמהכא לא קשה

32. דבר יעקב מסכת סנהדרין דף ה עמוד ב

[ז] ותניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא א"כ היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל – [1] פירש"י דילפינן ממשנה רבינו. ויוצא לפ"ז שהיו דין דאורייתא, משום כבוד רבו. [2] ומקשה הר"ן דהגמ' מקודם

אמרה באותה שעה גזרו שתלמיד אל יורה א"כ נטל רשות מרבו, וא"כ מבואר שהוי תקנה מדרבנן, כדי שלא יצא הוראה של טעות.

הר"ן מבאר שבתוך ג' פרסאות הוי איסור דאורייתא, וגזירה דרבנן הוי מחוץ לג' פרסאות. הר"ן מביא שיטת התוס' [עירו' סב ב] שס"ל שגם חוץ לג' פרסאות הוי איסור מה"ת, [וכל ההבדל הוא רק שתוך ג' פרסאות חייב מיתה, וחוץ לג' פרסאות פטור אבל אסור]. ולפי דבריהם מקשה הר"ן מתי נאמרה הגזירה מדרבנן. ומתוך דמיירי בתלמיד חבר, שבתוך ג' פרסאות איכא איסורא, וחוץ לג' פרסאות מותר. התורת חיים והערך השולחן [יו"ד סימן רמב - יא] לומדים בשיטת הרמב"ם [ת"ת ה - ב] שלהורות באופן קבוע הוי איסור מה"ת, ולהורות באקראי הוי תקנה מדרבנן.

33. רמב"ן על במדבר פרק יא פסוק כח

... אבל מדברי רבותינו נראה, כי היה המנהג בישראל שלא יתנבא אדם בעתידות במקום נביא גדול ממנו, אבל הולכים אחריו כתלמידיו והם בני הנביאים כך אמרו בסנהדרין (יז), בשלמא למאן דאמר "משה מת", היינו דקאמר יהושע אדני משה כלום, אלא למאן דאמר על עסקי שליו, אמאי כלום, דהוה ליה כמורה הלכה לפני רבו וכן למאן דאמר על גוג ומגוג נתנבאו וכן הזכירו עוד בענין דבורה במסכת מגלה (יד:) ומשה אמר כי הוא הרב ומחל על כבודו ומתאוה ושמת בכך:

34. שערים מצויינים בהלכה

דא"צ דרך שאלה. ועי' ברמב"ם (שם) שכתב, יש לו להפרישו ולומר לו דבר זה אסור, ואפי' בפני רבו כו'. ומבואר ג"כ דא"צ לומר דרך שאלה. אמנם בענין כיבוד אב, כשראה אביו עובר על דברי תורה כתב הרמב"ם (ממדים פ"ו הי"א) שלא יאמר לו אבא עברת על ד"ת, אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו. ואפשר שיש לחלק בין היכא שאומר לאביו או לרבו, לבין שאומר לאיש אחר בפני רבו. ועי' בראשון לציון (יו"ד סי' רמ סי"א) דאפי' באביו אם לא נמנע מהאיסור כשאומר לו בדרך שאלה, חייב למונעו בכל אשר תמצא ידו לעשות בכוחו עד הכאה דאין כבוד נגד כבוד השי"ת, אבל אם יש שם אחרים שימנעו אותו, הם ימנעו אותו, וכל זה אם עורר עושה האיסור, משא"כ היכא דכבר עבר, מאי דהוה הוה, וצריך לומר לו בדרך שאלה.	א"ל לאו בן איש פלוני כהן אתה. עי' ברש"י דלענין אפרושי מאיסורא אין כאן מורה הלכה בפני רבו, וכן איתא במס' עירובין (סג.) אמר רבא ולאפרושי מאיסורא אפי' בפניו שפיר דמי, והטעם לזה דבמקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, ועי' ברמב"ם (ת"ת פ"ה ה"ג) ובשו"ע (יו"ד סי' רמב סי"א). כתב המאירי דצריך לגלות דעתו מהרה כדי שיפרוש הלה מאיסורו, אלא שמכל מקום ראוי שלא לומר כן במוחלט אלא דרך שאלה, כלומר היאך אתה עושה דבר זה, והלא דבר זה יש בה איסור, וכדמצינו בגמ' כאן דאמר לאו בן איש פלוני וכהן אתה, ולא דוקא באיסור תורה אלא אפי' באיסור חכמים, דהרי בירושלמי הובא המעשה דהכא בעכו שחצייה כחור"ל, והרי ארץ העמים אין טומאתה אלא מדברי סופרים. אמנם עי' ברש"י במס' עירובין (שם) שכתב, דמותר לקפוץ ולגעור, ומבואר
--	---

35. יד רמה על סנהדרין דף ה/ב

גופא אמר שמואל שני הדיוטות שדנו דיניהן דין כו', ... ואיכא לפרושי דטעמא דמילתא משום בעלי דינין הוא דכיון דיתבי דייני אדעתא דבי תלתא מעיקרא ואשתכח דליכא אלא בתרי יוסיפו הדיינין דמצי חד מבעלי דיינין למימר אנא אדעתא דבי תלתא נחתי ואלו היכא דיתבי דייני מעיקרא אדעתא דתרי סבור בעלי דינין וקבול ולפיכך דיניהן דין, דהא ודאי ליכא לאוקמוה בדקבלונהו עלייהו בעלי דינין דאם כן אפילו ר' אבהו מודי כדמפרש השתא לקמן:

א. מהר"ל חדושי אגדות על סנהדרין דף ה/א

אלו ראשי גליות שבבל וכו'. ויש מקשים הרי ג"כ ראשי גליות כבר אינם, וא"כ איך יקוים הכתוב שאמר לא יסור שבט מיהודה. ואין זה קשיא שאם אמר הכתוב יהיה שבט ביהודה לעולם היה זה קשיא, שהרי אין שבט ביהודה. אבל לא יסור כתיב, וכל דבר [שהיה] כבר והיה לו הפסק ועתיד לחזור, דבר זה נקרא שלא סר, שאלו סר לא חזר להיות אלא שלא סר [לגמרי]. ודבר זה שהיה סר לזמן מה אינו נחשב לכלום, וכיון שעתיד לחזור הממשלה ליהודה כשיבא המשיח במהרה בימנו לא נקרא שסר מ"מ כל שאפשר להיות הממשלה [לישראל]. יותר קרוב לזה שבט יהודה שהרי אליו נתנה הממשלה. ולכך דריש לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל, שבשביל שנאמר על יהודה לא יסור שבט זוכים [יהודה] לראשי גליות יותר משאר שבטים. ועוד יש לומר אלו ראשי גליות שבבבל, ר"ל בזמן שהיה בישראל קצת ממשלה היו ראשי גליות שבבבל מיהודה [כי כך ראוי] ועכשיו שאין ישראל זוכין אותם שהם בישראל אשר יש להם שלטון דבר מה על ישראל רובן הם מיהודה אף שאין כולם רובם הם משבט יהודה דומה למה שכתוב ומחוקק מבין רגליו שר"ל אותם שהם מחוקקים ר"ל סופרים הם מיהודה לכך לא יסור שבט גם כן כך פירוש:

ב. בן יהודע על סנהדרין דף ה/א

שם אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. קשא הוה ליה למימר אלו הלל ובניו, ולמה תלה דבר זה בבני בניו של הלל. ונ"ל כונת המאמר הזה על רבינו הקדוש שהיה מבני בניו של הלל, שהוא לומד תורה ברבים טפי משאר נשיאים אבותיו ואבותיו, כי בני ישיבתו היו רבים יותר מבני ישיבה של הלל הזקן גם כן, והוא אשר סידר המשניות שהאירה עיניהם של כל ישראל, שבזה נעשו כל ישראל תלמידיו, ועליו נאמר מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ואומרו ברבים, י"ל הוה ליה למימר מלמדין תורה בישראל ומאי ברבים, ונ"ל בס"ד דאמרו בגמרא חד מנייהו דבני ארץ ישראל כתרי מינן אנן בני בבל, נמצא כל יחיד מחכמי ארץ ישראל נחשב כשנים שנקרים בשם רבים, כמו שאמרו רז"ל מיעוט רבים שנים, ולזה אמר למדו תורה ברבים כלומר בארץ ישראל, אשר כל יחיד נחשב רבים, ואין דין יחיד בענין השגת התורה נמצא שם. או יובן בס"ד אומרו ברבים, כי תיבת רבים בהפוך תהיה תיבת מרבי דהמ"ם תהיה שמוש רוצה לומר מן רבי, והיינו ארץ ישראל ששם יש תואר רבי ולא רב, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בבאור מאמר כל רב מבבל, וכל רבי מארץ ישראל: